

Принципи організації навчання писемного мовлення молодших школярів: методичні орієнтири змістового й процесуального забезпечення

О. М. Петрук,

*кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу
початкової освіти імені О.Я. Савченко
Інституту педагогіки НАПН України*

Формування писемного мовлення в початковій школі є базовим компонентом мовної освіти, що безпосередньо впливає на успішність опанування інших навчальних предметів. Письмо виконує не лише комунікативну функцію, а й забезпечує когнітивну активність учнів, сприяє розвитку мислення, пам'яті, здатності до узагальнення, аналізу, рефлексії. Саме через письмову діяльність реалізується значна частина навчальних завдань з таких предметів, як читання, математика, інтегрований курс «Я досліджую світ». Тому методично обґрунтована організація навчання письма є необхідною умовою формування загальної навчальної компетентності молодших школярів.

Ефективність цього процесу залежить від дотримання принципів, які визначають змістове й процесуальне забезпечення навчання, логіку побудови завдань, характер взаємодії між учителем й учнями.

Одним із провідних є принцип комунікативної спрямованості письма, який передбачає змістовну й емоційну прив'язаність завдання до реального або уявного адресата. Діти мають розуміти, для кого і з якою метою вони пишуть. Така орієнтація формує мету мовлення, активізує вибір стилю, тону, мовних засобів, сприяє усвідомленому письму. Завдання, що мають комунікативну природу, пробуджують внутрішню мотивацію, перетворюють письмо на засіб реального спілкування.

Принцип цілісності мовленнєвої діяльності передбачає органічне поєднання письма з іншими її видами: слуханням, говорінням, читанням. Письмо не ізолюється як окрема навичка, а розвивається в контексті спілкування, осмислення текстів, обговорення почутого й прочитаного. Такий підхід забезпечує формування цілісної мовленнєвої компетентності, сприяє глибшому засвоєнню мовних норм.

Принцип поступовості й поетапності реалізується через логічну послідовність навчальних дій: від формування графічних навичок – до створення зв'язних висловлювань. Кожен етап має бути змістовно наповненим, методично обґрунтованим і спрямованим на розвиток навчальної самостійності. Важливо, щоб учні не просто виконували завдання, а розуміли їх мету, бачили результат і відчували власний поступ.

Принцип особистісної залученості передбачає створення умов, за яких письмо стає значущим для молодших школярів. Теми, ситуації, адресати письма мають бути емоційно близькими, викликати інтерес, спонукати до роздумів. Такий підхід формує внутрішню мотивацію, перетворює письмо на засіб осмислення досвіду. Доцільно пропонувати завдання, що торкаються особистих переживань,

родинних історій, улюблених занять, мрій, фантазій. Саме такий зміст активізує емоційну пам'ять і потребу висловитися.

Принцип варіативності й вибору реалізується через можливість школярів обирати тему, жанр, обсяг, форму письмового висловлювання. Це сприяє розвитку навчальної самостійності, відповідальності за власне висловлювання, формуванню авторської позиції. Учитель у цьому процесі виступає фасилітатором – тим, хто підтримує, надихає, допомагає структурувати думку.

Принцип рефлексійності передбачає включення в навчальний процес етапів осмислення написаного: обговорення, редагування, самооцінювання. Це формує в учнів здатність аналізувати власне письмо, бачити його сильні й слабкі сторони, прагнути до вдосконалення.

Принцип педагогічної підтримки й довіри є основою емоційно безпечного середовища, у якому діти не бояться помилятися, експериментувати, висловлювати власні думки. Визнання зусиль, доброзичливий зворотний зв'язок, створення ситуацій успіху сприяють позитивному ставленню до письма.

Зазначені принципи формують методичну основу організації навчання писемного мовлення в початковій школі. Їх реалізація забезпечує змістову послідовність, процесуальну логіку та педагогічну доцільність організації письмової діяльності, орієнтованої на розвиток мовленнєвої компетентності учнів.

Методика роботи з цифровими текстами на уроках літературного читання (3–4 класи)

І. Л. Липчевська,

доктор філософії в галузі знань «Освіта / Педагогіка»,

старший науковий співробітник

відділу початкової освіти імені О. Я. Савченко

Інституту педагогіки НАПН України

Оновлення Державного стандарту початкової освіти (проект 2025р.) актуалізує необхідність наукового обґрунтування й упровадження методики формування в учнів 3–4 класів умінь свідомого опрацювання цифрових текстів на уроках літературного читання. У контексті розвитку читацької й інформаційно-комунікаційної компетентностей і з огляду на зростання ролі мультимодальних освітніх ресурсів цифрове читання розглядається як складник сучасної мовно-літературної освіти, орієнтованої на смислове опрацювання інформації, критичність і усвідомлене застосування цифрових інструментів учнями.

Методика роботи з цифровими текстами на уроках літературного читання в 3–4 класах ґрунтується на положеннях компетентнісного, діяльнісного, особистісно зорієнтованого та когнітивно-розвивального підходів і розглядає роботу з цифровими текстами як цілісну систему, що охоплює визначення цілей навчання, формування змістових і когнітивних орієнтирів, добір стратегій і засобів цифрового читання, педагогічне фасилітування та рефлексивну підтримку учнів. Концептуально-діяльнісну основу становлять стратегії свідомого читання CORI, SQ3R, Reciprocal Teaching та QQC, адаптовані до роботи з е-контентом. Їх застосування